

Lebiedziewicz, Jerzy

Z dziejów pierwszej wyższej uczelni w Olsztynie 1945-1948

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 25/2, 319-340

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Lebidzewicz
(Olsztyn)

Z DZIEJÓW PIERWSZEJ WYŻSZEJ UCZELNI W OLSZTYNIE 1945—1948

W dotychczasowych badaniach nad problematyką Warmii i Mazur po II wojnie światowej dziejom pierwszej wyższej uczelni na tych terenach poświęcono niewiele miejsca. Wspomnieli o niej w swych publikacjach Andrzej Wakar¹ oraz Zofia Kicińska i Eugeniusz Zawadzki². Informacje o tej placówce zamieścili w swoich pracach Roman Hryciuk³ oraz Czesław Browiński⁴. Szerzej i obszerniej pisali o niej Emilia Sukertowa-Biedrawina i Bohdan Wilamowski⁵. Olsztyńską uczelnią zajmowała się również Irena Pietrzak-Pawłowska⁶.

Niniejszy artykuł jest szerszym — niż to dotychczas czyniono — omówieniem działalności tej mało znanej placówki naukowej Olsztyna. W trakcie jego pisania wiele cennych informacji o olsztyńskiej placówce przekazał mi jej absolwent — Józef Żuk.

W okresie, kiedy Olsztyn jako jedno z miast warmińskich należał do Rzeczypospolitej, nie doczekał się wyższej uczelni, gdyż był ośrodkiem raczej małym i mniej znaczącym niż ludniejsze i bardziej liczące się Lidzbark czy Braniewo; właśnie w Braniewie chciał Stanisław Hozjusz, a potem Andrzej Batory i wreszcie XVIII-wieczni biskupi przekształcić gimnazjum w uniwersytet. Trudności materialne uniemożliwiły to przedsięwzięcie. W okresie pruskiej niewoli Olsztyn zaczął zyskiwać na znaczeniu, rozrastał się i obok Królewca stawał się jednym z ważniejszych ośrodków Prus Wschodnich i pierwszym miastem Warmii. Wyższej uczelni jednak nie doczekał się, gdyż w ówczesnych warunkach wystarczała Albertyna⁷. Dopiero miasto przywrócone Polsce stało się miastem akademickim.

¹ Andrzej Wakar: *Kronika Olsztyna 1945—1950*. Olsztyn 1972, s. 43, 65, 107.

² Zofia Kicińska i Eugeniusz Zawadzki: *Olsztyńskie — rozwój województwa w Polsce Ludowej*. Olsztyn 1971 s. 212.

³ Roman Hryciuk: *Wyższa Szkoła Rolnicza w Olsztynie*. W: *Rocznik Olsztyński 1966*. s. 306.

⁴ Czesław Browiński: *Olsztyn 1945—1970*. Olsztyn 1974 s. 68—69.

⁵ Emilia Sukertowa-Biedrawina, Bohdan Wilamowski: *Rozwój nauki w Olsztynie po wyzwoleniu*. W: *Szkice Olsztyńskie*. Olsztyn 1967 s. 339—343.

⁶ Irena Pietrzak-Pawłowska: *Placówki naukowe Olsztyna*. „Przegląd Zachodni” 1947 nr 7/8 s. 653; też: *Szczyty i niziny kulturalne województwa olsztyńskiego*. „Przegląd Zachodni” 1947 nr 11/12 s. 1014.

⁷ Uniwersytet założony przez księcia Albrechta Hohenzolerna 17 sierpnia 1544 roku. Uczelnia ta odegrała ważną rolę w dziejach kultury polskiej. Andrzej Skrobaccki: *Polacy na wydziale lekarskim uniwersytetu w Królewcu*. Olsztyn 1960 s. 8.

Najpierw powstała tu Akademia Prawa i Administracji. Było to zrozumiałe, bo młode państwo potrzebowało kadr urzędniczych. Żywot jej nie trwał długo. Po prostu funkcje kształcenia tego typu kadr przejęły wydziały prawne uniwersytetów. Zorganizowano natomiast uczelnię bardziej potrzebną rolniczym regionom Warmii i Mazur — najpierw Wyższą Szkołę Rolniczą, a później — Akademię Rolniczo-Techniczną.

W kwietniu 1945 roku odbyło się w Łodzi zebranie Komitetu Organizacyjnego Akademii Administracyjnej (Akademii Służby Publicznej Ziem Odzyskanych). Inicjatorzy tego zebrania — tj. Polski Instytut Prawa Administracyjnego i Zarząd Główny Polskiego Związku Zachodniego — wychodzili z założenia, że odzyskane tereny wymagają wykształcenia pracowników administracji publicznej specjalnego typu posiadających ogólną wiedzę prawno-ekonomiczną, pogłębianą o wiadomości administracyjne oraz wiedzę o odzyskanych terenach, szczególnie z dziedziny geografii, prahistorii, historii itp.

Za zgodą Ministerstwa Oświaty zorganizowano przy Akademii Administracji w Łodzi dwa kursy ogólnej wiedzy o Ziemach Odzyskanych. Uczęszczało na nie 300 osób, przeważnie ci, którzy wyjeżdżali na odzyskane tereny. Ponadto ogłoszono specjalny kurs dla nauczycieli, aby umożliwić im zdobycie i później przekazywanie uczniom w szkole wiedzy o ziemiach odzyskanych. Łódź była wówczas tymczasową bazą takich akcji, podejmowanych w terenie. Latem 1945 roku podobny kurs zorganizowano również w Olsztynie⁸.

Na wiosnę 1945 — podczas tworzenia urzędów państwowych — okazało się, że w Okręgu Mazurskim brakuje pracowników administracji. Powstające po wyzwoleniu liczne instytucje potrzebowały kwalifikowanych kadr. Napływ z innych regionów kraju był znikomy, a potrzeby duże, gdyż należało zorganizować od podstaw cały aparat władzy, administrację gospodarczą, szkolnictwo itd.⁹ Koncepcję utworzenia wyższej uczelni w Olsztynie popierały szczególnie mocno miejscowe władze, którym zależało na jak najszybszym podjęciu pracy na miejscu przez jej absolwentów. Co do typu mającej powstać placówki zdania były podzielone. Dominowały dwie tendencje. Jedni domagali się uczelni humanistycznej, głównie prawno-ekonomicznej, drudzy uważali za konieczne utworzenie wydziału czy uczelni rolniczej. Za uczelnią humanistyczną wypowiadały się władze administracyjne oraz sądownictwo, które najbardziej odczuwały brak ludzi wykształconych. Zwolennikami uczelni rolniczej byli natomiast działacze społeczno-gospodarczy. Miała ona też poparcie Mazurskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej¹⁰.

Latem 1945 roku, kiedy większość profesorów wileńskich postanowiła związać się z innymi nowymi ośrodkami naukowymi kraju, zwłaszcza z Toruniem, zmalała szansa Olsztyna na utworzenie własnej uczelni typu rolniczego. Wówczas zwyciężyła koncepcja powołania wyższej szkoły prawn-

⁸ Antoni Kwiatkowski: *Akademia Prawa Administracyjnego w Olsztynie*. „Kurier Codzienny” 1945 nr 47 z. 24 VIII s. 6.

⁹ Emilia Sukertowa-Biedrawina, Bohdan Wilamowski, dz. cyt. s. 340.

¹⁰ Tamże s. 340.

-ekonomicznej, która zaspokoiłaby przede wszystkim potrzeby administracji ogólnej, gospodarczo-rolnej. Niejako zapoczątkowaniem działalności tej uczelni stał się kurs zorganizowany przez olsztyński Oddział Polskiego Związku Zachodniego przy ścisłej współpracy miejscowych władz administracyjnych. Głównymi jego organizatorami byli: ówczesny prezydent miasta Olsztyna — Jan Trzopek i naczelnik Wydziału Urzędu Pełnomocnika Rządu na Okręg Mazurski — mgr Bronisław Wiesiołowski. Celem kursu było doksztalcanie pracowników, zatrudnionych w administracji. Wykładali na nim głównie profesorowie Akademii Służby i Administracji Publicznej w Łodzi, między innymi prof. dr Tadeusz Hilarowicz, były prorektor Uniwersytetu Wileńskiego, prof. dr Leszek Winowski i inni.

Duża ilość chętnych do nauki oraz wielkie zapotrzebowanie na specjalistów z dziedziny prawa i ekonomii zachęciły do powołania w Olsztynie stałej uczelni. Z inicjatywy kierownictwa i wykładowców kursu pełnomocnik rządu na Okręg Mazurski, płk. Jakub Prawin, powołał komitet organizacyjny, w skład którego weszli: Jakub Prawin jako przewodniczący; Jerzy Burski — zastępca wicewojewody; naczelnik Bronisław Wiesiołowski — jako sekretarz. Członkami komitetu zostali: prof. dr Tadeusz Hilarowicz; kurator Okręgu Szkolnego — Zygmunt Szulczyński; prezydent miasta Olsztyna — Jan Trzopek; dyrektor Izby Skarbowej — mgr Mieczysław Sawicki; dyrektor PUR (Państwowy Urząd Repatriacyjny) — Tadeusz Pałucki; naczelnik Wydziału Inspekcji Starostw — Stanisław Walewicz¹¹.

W dniu 7 sierpnia 1945 roku pełnomocnik rządu na okręg Mazurski, płk dr Jakub Prawin, wydał decyzję o utworzeniu w Olsztynie Akademii Administracyjnej. W ówczesnej sytuacji prawnej pełnomocnik rządu miał formalne podstawy do powołania takiej placówki. Decyzja ta miała jednak charakter tymczasowy, ponieważ Okręg Mazurski nie został jeszcze objęty polską ustawą o szkołach akademickich, a dawne akty prawne przestały obowiązywać jako sprzeczne z duchem państwowości polskiej. Otwarcie pierwszej wyższej uczelni na Warmii i Mazurach było uzasadnione nie tylko potrzebami chcącej kształcić się młodzieży oraz tworzącej się administracji, ale miało również znaczenie polityczne. Prof. Hilarowicz pisał: „Chodzi, wobec patrzącej na nas Europy, o jak najszybsze i wszechstronne wyeksponowanie polskiej działalności na tych terenach”¹².

Z chwilą podjęcia decyzji o utworzeniu uczelni profesor Hilarowicz rozpoczął intensywne starania o jak najszybsze uruchomienie tejże placówki. Już 12 sierpnia 1945 roku zostało wydane obwieszczenie o wpisach słuchaczy na I rok Akademii Administracyjnej. Na studium mogły być przyjęte osoby, posiadające świadectwo dojrzałości oraz nie posiadające go, ale mogące się wykazać praktyką w urzędach państwowych. Dnia 14 sierpnia 1945 roku prof. Hilarowicz w piśmie do pełnomocnika rządu, Jakuba Prawina, przedstawił koncepcję organizowanej placówki. Informował, że w Olsztynie nosić

¹¹ *Pobył w Olsztynie rektora Akademii*. „Głos Ziemi” nr 4 s. 3.

¹² Pismo Tadeusza Hilarowicza do Jana Trzópka z 7 I 1946 r. Archiwum Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie [dalej AART] Zespół Akt Studium Prawno-Administracyjne przy Wydziale Prawno-Ekonomicznym w Toruniu (dot. SPA) [dal. Zespół SPA] sygn. t. 1. 1/1 s. 71; Tadeusz Hilarowicz: *Wyższa uczelnia w Olsztynie, w oparciu o UMK w Toruniu*. „Głos Demokratyczny” z 28 X 1946 r. s. 6.

ona będzie nazwę Akademii Prawno-Administracyjnej. Studia miały być trzyletnie, a program wypełniać zagadnienia prawno-ekonomiczne z szerokim uwzględnieniem wiedzy o Ziemiach Odzyskanych. Prof. Hilarowicz przedstawił wstępny program zajęć I roku oraz budżet uczelni. W roku akademickim 1945/1946 miały być wykładane następujące przedmioty: prawo rzymskie — 60 godzin; historia ustroju Polski — 60 godzin; dawne prawo (karne) Polski — 20 godzin; ogólna teoria prawa — 70 godzin; historia prawa na Zachodzie Europy — 40 godzin; nauka administracji i ogólna teoria prawa administracyjnego — 70 godzin; prahistoria Ziemi Odzyskanych — 10 godzin; historia Ziemi Odzyskanych — 40 godzin; geografia polityczna i gospodarcza Ziemi Odzyskanych — 40 godzin. Łącznie planowano 450 godzin wykładów rocznie, a w ciągu roku akademickiego 1945/46 — od 1 października do 30 czerwca — miało się odbyć 15 godzin wykładów tygodniowo¹³.

W pierwszym budżecie uczelni przeznaczono dla pięciu profesorów po 5 000 złotych miesięcznie, co miało łącznie wynosić około 300 000 złotych rocznie. Do tych wydatków należałoby doliczyć wynagrodzenia sił pomocniczych (asystentów), ryczałtowo 10 000 złotych miesięcznie czyli 120 000 złotych w ciągu roku. Prof. Hilarowicz zwracał się z apelem do gminy miasta Olsztyna, aby przyjęła ona uczelnię na swój koszt¹⁴. Przesyłał jako załączniki pierwsze skrypty do nauki administracji i ogólnej teorii prawa administracyjnego. Profesorowi zależało, aby studia w powstającej placówce były od początku na wysokim poziomie, aby nauczanie było wzorowe, zaś słuchacze dysponowali wartościowymi podręcznikami¹⁵.

Dnia 18 września 1945 roku odbyła się w Łodzi konferencja, w której uczestniczyli: Bronisław Latosiński, wymieniony tylko z nazwiska — Mrozowicz i rektor Akademii Administracyjnej w Olsztynie — Tadeusz Hilarowicz. Uczestnicy narady upoważnili prof. Hilarowicza oraz prorektora prof. Stanisława Zajączkowskiego do podjęcia starań o zapewnienie placówki sił naukowych¹⁶. Na posiedzeniu komitetu organizacyjnego 19 października 1945 roku postanowiono, że uczelnię będzie finansować gmina miasta Olsztyna. Miało to być rozwiązanie tymczasowe, Gmina miasta Olsztyna postanowiła zawrzeć tę umowę z prof. Hilarowiczem jako rektorem oraz z prof. Zajączkowskim jako prorektorem Akademii (w imieniu prof. Zajączkowskiego umowę podpisał prof. Hilarowicz). W myśl tej umowy wyżej wymienieni zostali pracownikami kontraktowymi gminy w Olsztynie w roku akademickim 1945—46, aż do lipca 1946 roku. Z umowy wynikało, że obaj profesorowie mieli pobierać uposażenie równe wynagrodzeniu profesorów szkół akademickich (IV grupa), ze wszystkimi dodatkami dla profesorów zwyczajnych. Ich obowiązkiem było prowadzenie 5 godzin wykładów w tygodniu oraz 2 godzin ćwiczeń, lub 6 godzin wykładów. Za każdy tydzień miano wypłacać profe-

¹³ Pismo Tadeusza Hilarowicza z 14 VIII 1945 r. do Pełnomocnika Rządu Jakuba Prawina. AART. Zespół SPA sygn. t. 1. 1/1 s. 10.

¹⁴ Pismo Tadeusza Hilarowicza do Zarządu Miejskiego w Olsztynie z 21 sierpnia 1945 r. AART. Zespół SPA sygn. t. 1. 1/1 s. 70.

¹⁵ Pismo Tadeusza Hilarowicza z 28 sierpnia 1945 r. do Pełnomocnika Rządu Jakuba Prawina. AART. Zespół SPA sygn. t. 1. 1/1 s. 44.

¹⁶ Protokół z posiedzenia Komitetu Organizacyjnego Akademii Administracyjnej w Łodzi z 18 września 1945 r. AART. Zespół SPA sygn. t. 1. 1/1 s. 28.

sorom ćwierć miesięcznej pensji oraz zwracać koszty podróży i diety po 300 złotych za każdy dzień pobytu w Olsztynie. Do końca lipca 1946 roku prof. Hilarowicz miał otrzymywać dodatek rektorski¹⁷.

Dnia 22 września 1945 roku delegacja komitetu organizacyjnego złożyła memoriał u ministra oświaty¹⁸. Nie czekając na zatwierdzenie uczelni przez Ministerstwo Oświaty, zorganizowano 19 października 1945 inaugurację roku akademickiego. Oprócz przedstawicieli władz regionu mazurskiego wziął w niej udział przedstawiciel miasta Warszawy — Wincenty Cudny, ponieważ stolica patronowała akcji osiedleńczej w Olsztynie¹⁹. O tej imprezie „Tygodnik Demokratyczny” z 28 października 1945 roku napisał: „W dniu 19 października r.b. odbyła się w wielkiej sali Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie inauguracja 1-szego roku akademickiego 1945/46. Na uroczystości tej przemawiali pełnomocnik rządu dr Prawin, rektor Akademii Administracyjnej prof. Hilarowicz, delegat m.st. Warszawy, wiceprezes Miejskiej Rady Narodowej ob. W. Cudny, wiceprezydent m. Olsztyna ob. Trzopek i przedstawiciel mazurskiego okręgu Polskiego Związku Zachodniego ob. Szpaderski. Uroczystość miała charakter ogromnie podniosły [...] delegat m. Warszawy ob. Cudny podkreślił, że otwarcie Akademii Administracyjnej „na tropach Smętka”, na ziemi, która zdawała się być raz na zawsze niemczona, jest wydarzeniem niezwyklej wagi i pierwszorzędnej doniosłości, zwłaszcza otwarcie Akademii Administracyjnej na tej ziemi jest symbolem powrotu prawa na te ziemie, które dotąd były rządzone gwałtem i bezprawiem; otwarcie tej uczelni jest jednocześnie dowodem, że sadowimy się na tych ziemiach mocno. Ob. Cudny odczytał też list prezydenta m. Warszawy inż. Tołwińskiego do rektora Hilarowicza. Przedstawiciel Polskiego Związku Zachodniego ob. Szpaderski podkreślił m.in., że otwarcie Akademii w Olsztynie spełnia najwyższe marzenia przedstawicieli ludności miejscowej”.

W pierwszym okresie znaczny wkład w rozbudowę olsztyńskiej uczelni wniósł prof. Hilarowicz. Podejmował starania o pozyskanie dla nowej placówki oświatowej jak najlepszych kadr, zarówno z pośród osób dojeżdżających, jak i miejscowych. Dbał o zaopatrzenie studentów w potrzebne im skrypty oraz interesował się funkcjonowaniem administracji nowej akademii. Chcąc pozyskać jak najlepszych wykładowców, nawiązywał kontakty i zaproponował pracę w Olsztynie prof. drowi Juliuszowi Villaurme'owi jako zastępcy profesora historii nowożytnej; prof. dra Jakuba Sawickiego z Uniwersytetu Jagiellońskiego pozyskał do wykładania przedmiotu: administracja Ziemi Odzyskanych; prof. dra Wacława Osuchowskiego z Lublina — do przedmiotu: zasadnicze wiadomości z prawa rzymskiego; prof. dra Adama Vetulaniego, wykładowcę Uniwersytetu Jagiellońskiego, do przedmiotu: historia prawa polskiego; dra Stanisława Gondowskiego ze Szkoły Głównej Handlowej w Łodzi — do przedmiotu: geografia gospodarcza i polityczna oraz rektora tejże Szkoły Głównej Handlowej, prof. dra Jerzego Lotha — do

¹⁷ Protokół z posiedzenia Komitetu Organizacyjnego Akademii Administracyjnej w dniu 19 X 1945 r. AART. Zespół SPA.

¹⁸ Memoriał w sprawie założenia wyższej uczelni administracji publicznej w Olsztynie. AART. Zespół SPA sygn. t. 1. 1/1 s. 25.

¹⁹ Pismo Tadeusza Hilarowicza do Jana Tołwińskiego w sprawie inauguracji roku akademickiego, która nastąpi 18 października 1945 r. AART. Zespół SPA. sygn. r. 1. 1/1 s. 47.

przedmiotu geografia gospodarcza²⁰. Na przeszkodzie zatrudnienia tych profesorów stanęły jednak względy natury finansowej. Uczelnia nie była w stanie pokryć kosztów dojazdów tylu wykładowców²¹. Część zajęć podjęli się prowadzić miejscowi wykładowcy. Emilia Sukertowa-Biedrawina wykładała historię Warmii i Mazur, Franciszek Moczulski — wstęp do ekonomii politycznej i historię narodów ZSRR, a wstęp do nauki skarbowości — Przystasz.

Początkowo wszystkie zajęcia odbywały się nieregularnie. Niezwykle doniosły wkład w organizację pierwszej olsztyńskiej szkoły wyższej wniósł pełnomocnik rządu na Okręg Mazurski, płk. Jakub Prawin. Prof. Hilarowicz napisał: „Stwierdzam, że start uczelni, mimo tak trudnych warunków, gdzie trzeba było wszystko tworzyć od podstaw był znacznie szybszy, niż innych uczelni, mających już przecież tradycję”²². A w liście do pełnomocnika rządu z 25 września 1945 roku stwierdził: „[...] nasza akcja organizacyjna idzie jak najlepiej przede wszystkim dzięki tak wielkoduszemu ustosunkowaniu się ob. Pełnomocnika Rządu do sprawy pierwszej w dziejach Polski wyższej uczelni dla Warmii i Mazur, co przyszli historycy kultury polskiej niewątpliwie należycie ocenią. Już obecnie mam sposobność słyszeć, że akcja ob. płk. na wszystkich polach może być wzorem dla innych okręgów Ziem Odzyskanych”.

Na przełomie listopada i grudnia uczelnia borykała się z wieloma kłopotami. Odszedł ze stanowiska pełnomocnika rządu płk. Prawin, nastąpiła też zmiana na stanowisku prezydenta miasta. Dnia 14 grudnia 1945 roku odbyło się w biurze wojewody Jerzego Burskiego posiedzenie komitetu organizacyjnego uczelni, na którym profesor Hilarowicz złożył sprawozdanie z dotychczasowej działalności tej placówki. Do tej pory wykłady prowadzili jedynie: Emilia Sukertowa-Biedrawina (ruch polski na Warmii i Mazurach) i prof. Hilarowicz miał w październiku i w połowie grudnia wykłady z ogólnej teorii prawa administracyjnego, nauki administracji i prawa rzymskiego²³. Ćwiczenia prowadził mgr Jerzy Trzopek. Pierwszymi profesorami zwyczajnymi uczelni byli: rektor prof. Tadeusz Hilarowicz i prorektor prof. Stanisław Zajączkowski. Uczelnia stała się instytucją miasta Olsztyna, a subwencje na jej utrzymanie miał płacić Urząd Wojewódzki ze skarbu państwa.

Dnia 28 grudnia 1945 roku przesłano do Ministerstwa Oświaty program wykładów, za podstawę którego przyjęto program uniwersyteckich wydziałów prawno-ekonomicznych. Pierwszy rok studiów miał dać słuchaczom podstawy wiedzy prawno-historycznej, znajomość historii Ziem Odzyskanych, ogólną wiedzę z zakresu prawa jako podstawę do dalszych studiów oraz niezbędne wiadomości z dziedziny prawa administracyjnego.

Z inicjatywy prof. Hilarowicza utworzony został w Łodzi 24 stycznia 1946 roku Komitet Przyjaciół Warmii i Mazur. Planowano, że będzie on miał

²⁰ Protokół z posiedzenia Komitetu Organizacyjnego Akademii Administracyjnej z 14 grudnia 1945 r. AART. Zespół SPA. sygn. t. 1. 1/1.

²¹ T. Hilarowicz, *Wyższa...*, dz. cyt. s. 6.

²² Pismo Tadeusza Hilarowicza do Pełnomocnika Rządu Jakuba Prawina z 27 listopada 1945 r. AART. Zespół SPA. sygn. t. 1. 1/1 s. 65.

²³ Protokół z zebrania wykładowców w Akademii Administracyjnej z 14 grudnia 1945 r. AART. Zespół SPA. sygn. t. 1. 1/1 s. 33.

zasięg ogólnopolski i dwa podstawowe cele: współdziałal w akcji organizowania wakacji wychowawczo-wypoczynkowych dla młodzieży akademickiej, pracowników umysłowych i fizycznych z Polski centralnej na Warmii i Mazurach oraz udzielenie pomocy Okręgowi Mazurskiemu w akcji repolonizacyjnej, w dostarczaniu dla tego regionu książek, czasopism, w organizowaniu bibliotek, uniwersytetów powszechnych i wiejskich, odczytów itp. Najpierw planowano zorganizować uniwersytet powszechny przy Akademii Administracyjnej, a następnie w poszczególnych miastach i miasteczkach regionu oraz w kilku centrach wiejskich²⁴.

Akademia Administracyjna w Olsztynie oparta została na wzorze Akademii Służby i Administracji Publicznej w Łodzi i do swego programu wprowadziła dodatkowe przedmioty, podyktowane przez potrzeby regionu i Ziem Odzyskanych. Były one reprezentowane w programie uczelni również po kolejnych reorganizacjach aż do zakończenia pracy akademii w 1950 r.

Kolejnymi dyrektorami administracyjnymi pierwszej uczelni Olsztyna byli miejscowi prawnicy: mgr Jan Trzopek oraz Marian Palamarczyk (do kwietnia 1948 roku). Zlecone wykłady i ćwiczenia ze studentami prowadzili prawnicy: mgr Antoni Wojskowicz — z prawa cywilnego, mgr Marian Palamarczyk — z prawa państwowego, mgr Jan Misiura — z prawa międzynarodowego, mgr Alfred Feliksiewicz — z postępowania administracyjnego, mgr Wiktor Jaśkiewicz — wstęp do nauk prawnych i zajęcia z logiki, mgr Julian Sekita — z ustroju i prawa ZSRR, mgr Mieczysław Sawicki — ze skarbowości i prawa podatkowego, mgr Kazimierz Szczurzewski — z prawa agrarnego, mgr Stanisław Kotowski — z postępowania karnego oraz mgr Waclaw Masowicz z prawa karnego materialnego.

Brak profesorów, którzy związaliby się na stałe z placówką, zmuszał do zrezygnowania z rangi uczelni o prawach akademickich i wybraniu statusu wyższej szkoły zawodowej. W związku z tym na posiedzeniu 30 stycznia 1946 roku Komitet Organizacyjny uległ rozwiązaniu, a na jego miejsce utworzono Radę Naukową Wyższej Uczelni, złożoną ze wszystkich wykładowców. Dyrektorem i przewodniczącym tej rady wybrano prof. Hilarowicza, a wicedyrektorem i zastępcą został mgr Jan Trzopek. Ustalono również nową nazwę uczelni. Brzmiała ona: Wyższa Szkoła Prawno-Ekonomiczna. Postanowiono opracować listę wykładowców, którzy wyrazili już zgodę na podjęcie pracy w tej uczelni oraz profesorów, których zamierzano zaprosić do współpracy. Zakres studiów i czas ich trwania miały być takie same, jak na odpowiednich wydziałach uniwersyteckich. Zmiana w stosunku do założeń polegała na tym, że nowa uczelnia nie posiadała prawa nadawania stopni naukowych²⁵.

Pod względem formalno-prawnym uczelnia była własnością miasta Olsztyna. Celem stworzenia jej warunków do samodzielnego istnienia powołano Towarzystwo Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej. Po zarejestrowaniu 18 kwietnia 1946 roku statutu tego towarzystwa i samej szkoły przez wojewodę olsztyńskiego, uczelnia stała się własnością Towarzystwa. Na walnym zebraniu członków towarzystwa wybrano radę uczelni oraz zarząd uczelni, które wraz

²⁴ Protokół z posiedzenia Komitetu Przyjaciół Warmii i Mazur z 24 stycznia 1946 r. w Łodzi. AART. Zespół SPA. sygn. t. 2. 2/14 s. 17.

²⁵ Protokół z posiedzenia Komitetu Organizacyjnego Akademii, AART. Zespół SPA. sygn. t. 1. 1/1 s. 34.

z wojewódzkimi i miejskimi władzami czyniły nadal starania o rozwój nowo utworzonej uczelni oraz o zdobycie dla niej praw uczelni akademickiej. Zatwierdzony przez władze uczelni statut dawał tej placówce osobowość prawną na podstawie ustawy z 1937 roku o prywatnych szkołach wyższych²⁶. Właścicielem szkoły było Towarzystwo WSPE w Olsztynie. Przejściowo miała to być uczelnia jednowydziałowa, przygotowująca słuchaczy do pracy w dziedzinach prawno-ekonomicznych — przede wszystkim na Ziemiach Odzyskanych.

Do Rady Naukowej uczelni — powołanej na pierwszym walnym zebraniu członków Towarzystwa WSPE, 30 stycznia 1946 roku — zostali wybrani: wojewoda — dr Zygmunt Robel; wicewojewoda — Tadeusz Krzysztof Koral; prezes Sądu Apelacyjnego — Bronisław Steinman; kurator — Zygmunt Szulczyński; Bohdan Wilamowski; posłowie: Ryszard Kalinowski i Stefan Cendrowski oraz prezydent miasta Olsztyna — Tadeusz Pałucki²⁷. Statut WSPE składał się z pięciu rozdziałów, określających nazwę, cel, osobowość prawną, język urzędowy, władze uczelni, organizację nauczania, zmiany w statucie i przepisy przejściowe²⁸.

W latach 1945—1947 na olsztyńskiej uczelni studiowało około 700 osób, których połowę stanowili studenci po maturze, a drugą połowę tzw. wolni słuchacze, chcący — mimo braku uprawnień do zdawania egzaminów — osiągnąć jak najwięcej wiadomości, by w ten sposób podwyższać swoje kwalifikacje do pracy w administracji, szkolnictwie i w różnych przedsiębiorstwach, które zagospodarowywały ziemię warmińsko-mazurską. Uczelnia w tych latach musiała zaspokajać głód wiedzy tych, którym wojna przerwała naukę, a którzy po wyzwoleniu włączyli się w nurt życia społeczno-gospodarczego i zmuszeni byli pracować zawodowo, a na naukę mogli poświęcać tylko wieczory, dni wolne od pracy i urlopy. Pęd do wiedzy był ogromny, toteż liczba studentów stale wzrastała, a działalność uczelni rozwijała się spontanicznie. Ponieważ słuchacze uczelni byli zatrudnieni w różnych instytucjach, zajęcia odbywały się w godzinach popołudniowych — od 16 do 20. Studujący nie tylko nie otrzymywali stypendiów, ale nawet sami płacili składki na rzecz uczelni.

Celem zapewnienia uczelni trwałości, a szczególnie zagwarantowania jej pracy w roku akademickim 1946/1947, wiosną 1946 roku zwrócono się do Ministerstwa Oświaty o zatwierdzenie statutu szkoły oraz o zgodę na dalsze

²⁶ *Dziennik Ustaw RP* z 1937 r., Nr 13, poz. 89, *Ustawa z dnia 22 lutego 1937 r. o prywatnych szkołach wyższych*. Art. 1/1 „Za prywatne szkoły wyższe w rozumieniu ustawy niniejszej uważa się prywatne szkoły wyższe, nie objęte ustawą z dnia 15 III 1933 r. o szkołach akademickich (Dz. U. RP Nr 29, poz. 247). Szkoły te mają na celu nie tylko kształcenie i wychowanie młodzieży na świadomych swych obowiązków obywateli Rzeczypospolitej, ale także przyczynianie się do rozwoju odpowiednich gałęzi wiedzy”.

Art. 4/1 „Władzami szkoły wyższej są dyrektor szkoły i rada szkoły. W skład rady szkoły wchodzi dyrektor, nauczyciele i przedstawiciel właściciela szkoły. Statut szkoły może przewidywać udział w radzie szkoły znawców odpowiednich dziedzin wiedzy lub innych osób”.

²⁷ Protokół z posiedzenia Komitetu Organizacyjnego Akademii Administracyjnej z 30 stycznia 1946 r. AART; Bolesław Krasiewicz: *Odbudowa Szkolnictwa Wyższego w Polsce Ludowej w latach 1944—1948*. Wrocław 1976 s. 118.

²⁸ *Statut Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej w Olsztynie*. AART. Zespół SPA. sygn. t. 2. 2/12 s. 28.

kontynuowanie zajęć. Z projektu budżetu, załączonego do pisma, wynikało, że podstawą finansową szkoły miały być wpłaty członków towarzystwa, szczególnie osób prywatnych oraz rad narodowych. Uczelnia nie miała stałych dochodów. Starła się o pieniądze z różnych źródeł, między innymi zdobywała je z Ministerstwa Ziem Odzyskanych oraz z funduszy Wojewódzkiej Rady Narodowej. Dalsze losy olsztyńskiej szkoły wyższej były jednak nadal niepewne. Na naradzie, która odbyła się w dniu 8 czerwca 1946 r., sprawozdanie z pobytu w Warszawie złożył J. Urbański. W czasie konferencji w Ministerstwie Oświaty z udziałem wiceministrów Władysława Bieńkowskiego oraz Stanisława Arnolda stwierdzono, że do chwili uzyskania koncesji Ministerstwa Oświaty na prowadzenie wyższej uczelni, zgodnie z ustawą o prywatnych szkołach wyższych z 1937 roku, nie może być mowy o wyznaczeniu rektora tej placówki. Informowano, że używanie tytułu rektora uczelni, bez uzyskania zatwierdzenia ze strony Ministerstwa, może pociągnąć za sobą bardzo przykre konsekwencje i dlatego obsadzenie stanowiska rektora należy załatwić w porozumieniu z Ministerstwem Oświaty, po uzyskaniu koncesji na prowadzenie uczelni²⁹. Wobec coraz większego rozwoju uczelni nie było możliwe kierowanie nią przez osoby dojeżdżające. Na początku czerwca 1946 roku prof. Hilarowicz zrzekł się tytułu dyrektora, a kierownictwo szkoły objął prezes Sądu Okręgowego w Olsztynie — Jan Sekita³⁰.

Podczas rozmowy, którą odbył profesor Hilarowicz z drem Marowskim, wicedyrektorem Departamentu Nauki i Szkół Wyższych Ministerstwa Oświaty dnia 22 czerwca 1946 roku, postanowiono że:

- uczelnia będzie nosić nazwę Wyższej Szkoły Prawno-Administracyjnej,
- wykładowcy będą składać się z osób miejscowych oraz dojeżdżających,
- studia będą trwały trzy lata,
- do programu zajęć uczelni powinny być wprowadzone podstawowe zagadnienia z zakresu rolnictwa, przemysłu i rzemiosła³¹.

Dr Marowski zaproponował, aby w Radzie Naukowej uczelni zasiadał stały delegat Rady Wydziału Prawa UMK w Toruniu w celu utrzymywania z tym najbliższym ośrodkiem akademickim naukowego kontaktu³². Ważną rolę w zbliżeniu uczelni z UMK w Toruniu odegrał prof. Hilarowicz, który bardzo troszczył się o los olsztyńskiej placówki. Dnia 13 kwietnia 1946 roku udał się do Torunia w celu pozyskania tamtejszych naukowców do pracy w Olsztynie. Udało się mu nakłonić do współpracy prof. dra Władysława Namysłowskiego, prof. dra Karola Korany'ego oraz prof. dra Wojciecha Hejnosza. Dziekan Wydziału Prawa, prof. Namysłowski, wyraził zgodę, aby „delegat — łącznik” Rady Wydziału Prawa UMK zasiadał w Radzie Naukowej uczelni w Olsztynie. Decyzją Ministerstwa Oświaty z 5 października 1946 roku rektorat Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu został upoważniony do przejęcia Szkoły Prawno-Ekonomicznej w Olsztynie i przekształcenie jej w filię swego Wydziału Prawno-Ekonomicznego pod nazwą:

²⁹ Protokół z zebrania Towarzystwa Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej w Olsztynie z 8 czerwca 1946 r. AART. Zespół SPA. sygn. t. 2. 2/14.

³⁰ T. Hilarowicz, *Wyższa...*, dz. cyt. s. 6.

³¹ Pismo Tadeusza Hilarowicza z 24 czerwca 1946 r. do Zarządu Uczelni. AART. Zespół SPA. sygn. t. 2. 2/13.

³² Tamże.

Studium Prawno-Ekonomiczne w Olsztynie. Powstanie tej placówki było w głównej mierze zasługą samych słuchaczy, którzy najróżniejszymi drogami starali się o wyjednanie pozytywnej decyzji Ministerstwa. Dnia 7 października 1946 roku delegacja Olsztyna, pod przewodnictwem J. Sekity, została przyjęta przez rektora i senat UMK w Toruniu³³.

Pismem z 9 października 1946 roku minister Czesław Wycech upoważnił rektora UMK do otwarcia Studium Prawno-Administracyjnego przy Wydziale Prawno-Ekonomicznym w Toruniu z siedzibą w Olsztynie. W związku z ofertą Towarzystwa Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej pokrycia kosztów funkcjonowania uczelni, minister prosił o zawarcie umowy z towarzystwem. Ministerstwo Oświaty oświadczyło, że nie będzie w stanie przydzielić kredytów ani na wydatki personalne, ani na inne cele olsztyńskiego studium³⁴. W dniu 19 października 1946 roku została zawarta umowa między Uniwersytetem im. Mikołaja Kopernika w Toruniu i zarządem Towarzystwa Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej w Olsztynie, normująca zasady funkcjonowania i wzajemne obowiązki. W myśl tej umowy, podpisanej z przedstawicielem rektoratu UMK, Towarzystwo WSPE przyjęło na siebie obowiązek dostarczenia lokalu i pokrycia wszystkich potrzebnych kosztów w związku z powołaniem Studium Prawno-Administracyjnego w Olsztynie³⁵.

Inauguracja nowego roku akademickiego odbyła się 26 października 1946 roku. „Wiadomości Mazurskie” z 26 października 1946 roku tak pisały o tym wydarzeniu: „W dniu 26 mb. sfery kulturalne Olsztyna przeżyły podniosłą uroczystość. Studium Akademickie, jako filia Uniwersytetu Toruńskiego, stało się faktem. Przepelniona publicznością sala Mikołaja Kopernika na Zamku olsztyńskim była świadkiem tradycyjnej inauguracji roku akademickiego [...]”, „W rzeźbionych fotelach, w których do niedawna rozpieła się pruska buta, zasiedli: reprezentant Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Toruńskiego im. M. Kopernika, prof. dr Wojciech Hejnosz, prof. dr Karol Koranyi, adiunkt dr Adam Dygala, prezes PZZ Emil Ogłóza. W stylowych fotelach „drażkowych” jako gości widzieliśmy wojewodę ob. Stanisława Rejniaka, administratora diecezji ks. dra Benschę, kanclerza ks. dra Kobyleckiego, prezesa Steinmana, kuratora Szulczyńskiego, naczelnika Jana Dębskiego, mgr Szygułę, ob. Kalinowskiego, prezesa Fredewicza i wielu innych [...]. Prof. dr K. Hartleb, zabierając głos, wskazał, że takie uroczystości, jak obecna, zmuszają do refleksji, a to ze względu na wielką tradycję i ze względu na szukanie prawdy oraz twórczość naukową. Zwracając się do młodzieży rzekł: [...] spotyka Was wielki zaszczyt, gdyż dziś zostaniecie przyjęci w poczet społeczeństwa akademickiego. Niech z katedr płyną słowa, które będą czystym pokarmem prawdy i nauki”.

Poważnym osiągnięciem olsztyńskiej placówki było zasilenie jej wykładowcami z Torunia, którzy systematycznie dojeżdżali na zajęcia. Byli to profesorowie: Karol Koranyi, Michał Wyszynski, Wojciech Hejnosz, Władysław

³³ „Ziemia Pomorska” z 12 października 1946 r. nr 277 s. 5.

³⁴ Pismo ministra Czesława Wycecha z 9 października 1946 r. do Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. AART. Zespół SPA. sygn. T. 2. 2/13 s. 40.

³⁵ Umowa pomiędzy Uniwersytetem im. Mikołaja Kopernika w Toruniu a Zarządem Towarzystwa Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej w Olsztynie. AART. Zespół SPA. sygn. t. 2. 2/12.

Namysłowski, Wiktor Kornatowski, Jerzy Śliwowski, Waław Brzeziński, Waław Kunicki, Stefan Buczkowski oraz zastępca profesora — dr Witold Olszewski; ponadto doktorzy — Stefan Prószyński, Tadeusz Cieślak i inni.

Słuchaczami II roku studiów w roku akademickim 1946/1947 były 52 osoby. Ich pochodzenie społeczne to w 37% — rolnicy, w 29,9% — robotnicy, 3% — inteligencja pracująca, 4,1% — kupcy, adwokaci i lekarz. Sale wykładowe były wykorzystane każdego dnia, także w niedzielę.

W tym czasie też zostały zorganizowane przez Koło Prawników i przez TPMSW kursy księgowości dla początkujących i dla zaawansowanych. Kursy te wyszkoliły kilkuset księgowych dla Olsztyna i województwa, cieszyły się dużą popularnością. Program był poszerzony o przedmioty z prawa skarbowego, podatkowego, ubezpieczeń społecznych, historii Warmii i Mazur oraz wiadomości o Polsce i świecie współczesnym. Uruchomiono również w Olsztynie pierwsze kursy języków obcych: rosyjskiego i angielskiego.

Na nadzwyczajnym posiedzeniu Egzekutywy Nauczycielskiej przy KW PPR 18 stycznia 1947 roku postanowiono wystąpić z inicjatywą wstępnego roku studiów przy SPA. Stwierdzono dotkliwy brak takiego wstępnego roku, na którym mogłaby się przygotować do studiowania przede wszystkim młodzież robotnicza i chłopska, która nie miała możliwości zdania egzaminu dojrzałości. Sekcja oświatowa KW PPR przesłała konieczne w tej sprawie pisma do dyrektora SPA i KC PPR³⁶. Minister Oświaty wyraził zgodę na utworzenie kursu wstępnego³⁷. Na słuchaczy kursu wstępnego zostało przyjętych kilkunastu funkcjonariuszy UB, kilkunastu wojskowych z jednostek KBW nr 1729 oraz członków ZWM³⁸. Utworzyli oni Koło Akademickiego Związku Walki Młodych — „Życie”, liczące 19 osób³⁹. Na wstępnym roku studiów odbywały się zajęcia z następujących przedmiotów [w tygodniowym wymiarze godzin]:

Przedmiot	Kierunek humanist.	Przyrod.	Matematyczno-przyrodniczy
nauka o Polsce	3	3	3
język polski	6	5	5
historia	5	3	3
język łaciński	4	—	—
język obcy nowożytny	4	—	—
matematyka	2	5	9
fizyka	2	4	6
chemia	2	4	3
biologia	3	6	3
geografia	2	3	2
rysunek	2	2	2

³⁶ Archiwum Komitetu Wojewódzkiego PZPR [AKW PZPR] w Olsztynie sygn. 1/VII/6.

³⁷ Zarządzenie Ministra Oświaty z 21 października 1947 r. o wyrażeniu zgody na otwarcie kursu wstępnego. AART. Zespół SPA. sygn. t. 1. 1/9.

³⁸ Pismo Mariana Palmarczyka do Ministra Oświaty z 11 października 1947 r. AART. Zespół SPA. sygn. t. 1. 1/9.

³⁹ Pismo Akademickiego Związku Walki Młodych z 3 grudnia 1947 r. do dyrekcji kursu wstępnego SPA. AART. Zespół SPA. sygn. t. 1. 1/9 s. 32.

Pod koniec całorocznego cyklu szkolenia odbyły się egzaminy. Dopuszczono do nich 43 studentów, zdało 39, a 4 osoby miały to uczynić w późniejszym terminie⁴⁰.

W roku akademickim 1946—1947 wykłady na I roku studiów rozpoczęły się 27 października 1946 roku i były w zasadzie takie same jak na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UMK. Program studiów uwzględniał jednak potrzeby olsztyńskiego województwa. W przededniu sesji egzaminacyjnej powołano komisję weryfikacyjną dla SPA, w skład której wchodził: prof. Karol Koranyi jako przewodniczący, prof. Władysław Namysłowski, Julian Sekita i Marian Palamarczyk — członkowie⁴¹. W styczniu 1947 roku odbyły się w Olsztynie pierwsze egzaminy, do których dopuszczono 36 studentów po pierwszym roku. Wszyscy, którzy przystąpili do egzaminów, złożyli je z pomyślnymi wynikami i zwrócili na siebie uwagę dużą pracowitością. Podczas egzaminów olsztyńscy studenci osiągnęli przeciętne oceny wyższe aniżeli ich koledzy z Torunia. Szkoła zdobywała coraz większą popularność. Liczba studiujących doszła w 1948 roku do 700. Program zajęć można podzielić na następujące działy:

I rok studiów

1. Historia

- a) ustroju Polski
- b) doktryn politycznych i prawnych
- c) Ziemi Odzyskanych
- d) Warmii i Mazur

2. Prawo

- a) prawo rzymskie
- b) ogólna teoria prawa
- c) prawo administracyjne i administracja

3. Przedmioty praktyczne

- a) księgowość
- b) ekonomika obrotu
- c) organizacja obrotu

4. Sprawy zagraniczne

- a) stosunki z ZSRR

II rok studiów

- a) nauka prawa: politycznego (prawo państwowe)
- b) karnego
- c) cywilnego
- d) administracyjnego
- e) handlowego

⁴⁰ Pismo z 21 czerwca 1948 r. Kierownika wstępnego roku studiów do prof. Władysława Namysłowskiego. AART. Zespół SPA. sygn. t. 1. 1/9 s. 47.

⁴¹ Pismo prof. Władysława Namysłowskiego do Studium Prawno-Administracyjnego w Olsztynie z 15 listopada 1946 r. AART. Zespół SPA. sygn. t. 1. 1/2 s. 17.

III rok studiów

- 1) polityka postępowania wobec osób i grup społecznych
- 2) prawo międzynarodowe
- 3) socjologia
- 4) ustawodawstwo pracy
 - a) organizacja pracy
 - b) ekonomika rolnictwa

Uczelnia prowadziła dla słuchaczy I roku proseminaria z prawa i ekonomii, a dla studentów II roku — seminaria z prawa i ekonomii. Dla słuchaczy III roku, miały być zorganizowane seminaria magisterskie⁴². Projektowano również utworzenie na uczelni nowych wydziałów: rolnego, leśnego, rybackiego. Uważano to za bardzo potrzebne dla Ziemi Warmińsko-Mazurskiej. Możliwości takie wylaniały się w związku z projektowanym wówczas zlokalizowaniem na Warmii i Mazurach dawnego Liceum Krzemienieckiego. Placówka ta mogłaby wówczas uzupełniać SPA⁴³.

18 października 1947 roku nastąpiła inauguracja trzeciego w historii uczelni roku akademickiego. W uroczystości uczestniczyli profesorowie: Karol Koranyi, Władysław Namysłowski, Michał Wyszyński, Wojciech Hejnosz. Wykład inauguracyjny pt. *Przeobrażenia społeczno-polityczne w XX w.* wygłosił prof. Kořanyi⁴⁴.

Potrzeby kulturalne Warmii i Mazur dyktowały też konieczność powołania w Olsztynie wydziału humanistycznego — jako filii Uniwersytetu Toruńskiego. Na plenum Wojewódzkiej Rady Narodowej 8 stycznia 1948 roku postanowiono wysłać wniosek do Rady Państwa, aby Ministerstwo Oświaty zezwoliło na powołanie owej filii (na warunkach, na jakich istniało Studium Prawno-Administracyjne w Olsztynie) i zapewniło mu niezbędne podstawy finansowe. Projektowano utworzenie katedry pedagogiki i nauk pokrewnych⁴⁵. Te ambitne plany nie zostały jednak zrealizowane. Mimo dużych osiągnięć fundamenty szkoły nie były trwałe. Na skutek braku odpowiedniego kierownictwa, które zajmowałoby się sprawami wyższej uczelni, w roku 1947—1948 nastąpił kryzys finansowy. Na wiosnę 1948 roku przyjechała do Olsztyna delegacja Ministerstwa Oświaty z Eugenią Krassowską i na konferencji z wojewodą Jaśkiewiczem, dyrektorem Izby Skarbowej — Mieczysławem Sawickim oraz J. Sikitą postanowiono zlikwidować SPA. Na jej miejsce miano powołać Wyższą Szkołę Prawno-Administracyjną — pod warunkiem, że komisja olsztyńska, złożona z wyżej wymienionych osób, przedstawi budżet i zapewni środki na utrzymanie uczelni, sprowadzi do Olsztyna

⁴² Program Studium Prawno-Ekonomicznego w Olsztynie. AART. Zespół SPA. sygn. 2/12 s. 77.

⁴³ Przyszłość uczelni Olsztyńskiej. „Wiadomości Mazurskie” nr 274 z 27 listopada 1946 r. s. 3.

⁴⁴ Z upoważnienia Jego Magnificencji Nowy Rok Akademicki ogłaszam jako otwarty. Uroczysta inauguracja na Studium Prawno-Administracyjnym (j, a) „Życie Olsztyńskie” 1947 nr 172 z 20 października; Irena Pietrzak-Pawłowska: Szczyty i niziny kulturalne województwa olsztyńskiego. „Przegląd Zachodni” 1948 nr 11/12 s. 1014.

⁴⁵ Memoriał w sprawie powołania Wydziału Humanistycznego jako filii Uniwersytetu Toruńskiego w Olsztynie z 8 stycznia 1948 r. WAP w Olsztynie. Sygn. OWRN-27 s. 81.

profesorów i inne siły naukowe, upoważnione do prowadzenia wykładów w szkołach wyższych, przygotuje dla nich mieszkania, zorganizuje bibliotekę oraz rozwiąże wszystkie inne problemy⁴⁶.

Zagadnienia związane z istnieniem olsztyńskiej placówki były omawiane na posiedzeniu Sekcji Ekonomiczno-Prawnej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego w Warszawie. Biorący w niej udział prof. Karol Koranyi uzasadniał potrzebę posiadania przez Olsztyn wyższej uczelni. Równocześnie stwierdził, że profesorzy UMK, rozumiejąc potrzeby Olsztyna, są gotowi wykładać tam bezpłatnie, jedynie za zwrotem kosztów przejazdu. Członkowie Sekcji wyrazili opinię, że SPA w Olsztynie powinna być utrzymana jako filia wydziału prawa UMK w Toruniu.

Równocześnie wyrażono pogląd, że kwestia przekształcenia tego Studium w Wyższą Szkołę Prawno-Administracyjną typu nieakademickiego jest uzależniona od zasadniczego stanowiska ministra oświaty w sprawie dwustopniowości studiów prawniczych⁴⁷.

Ponownie omawiano losy olsztyńskiej uczelni na posiedzeniu Prezydium Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego 28 czerwca 1948 r.

Prezydium postanowiło przedstawić Radzie Głównej następujące wnioski w sprawie filii UMK w Olsztynie.

- 1) Wstrzymać zapisy na I rok studiów.
- 2) Dla II i III roku stworzyć jednoroczne studium administracyjne dla urzędników I kategorii.
- 3) W przyszłości walczyć o powstanie w Olsztynie szkoły typu Wyższej Szkoły Nauk Społecznych, jeżeli Towarzystwo Uniwersytetów Robotniczych podejmie się ją zorganizować⁴⁸.

Uczelni tego typu jednak w Olsztynie nie zorganizowano.

Likwidacja SPA w Olsztynie wynikała również z założeń Ministerstwa Oświaty, dotyczących reorganizacji prowadzonych wówczas w Polsce studiów prawniczych⁴⁹.

Z takim rozwiązaniem sprawy nie mogli pogodzić się przede wszystkim studenci. Zebrali się oni 9 lipca 1948 roku na specjalnej naradzie i podjęli bardzo energiczną akcję na rzecz utworzenia placówki, która umożliwiłaby im ukończenie studiów⁵⁰. Studenci — nauczyciele dojeżdżający z prowincji: Ełk, Ostróda, Szczytno, Pasłęk, Suwałki, Gołdap, Olecko, Kętrzyn nastawili się na studiowanie prawa w uczelni akademickiej, toteż należy umożliwić im ukończenie studiów w normalnych warunkach. Taki był tekst kolejnego apelu zamieszczonego w lokalnej prasie⁵¹.

W dniu 27 lipca 1948 roku wyjechała do Warszawy delegacja SPA w składzie: Józef Żuk, Jan Górny, Adam Szpoderski, Anna Kielszenia,

⁴⁶ *Rys historyczny uczelni*. AART. Zespół SPA. sygn. t. 2. 3/21.

⁴⁷ Protokół z posiedzenia Sekcji Ekonomiczno-Prawnej z dnia 16 czerwca 1948 r. Archiwum Akt Nowych [AAN], „Rada Główna Szkolnictwa Wyższego” sygn. B-1.

⁴⁸ Protokół z posiedzeń Prezydium Rady Głównej. AAN sygn.

⁴⁹ W Rzeszowie zlikwidowano podobnego typu placówkę — Państwowe Studium Administracyjne. AAN. Rada Główna Szkolnictwa Wyższego. sygn. 31.

⁵⁰ Rezolucja organizacji młodzieżowych z 9 lipca 1948 r. AKW PZPR w Olsztynie. sygn. 1/VII/6.

⁵¹ „Życie Olsztyńskie” 1948 r. nr 265.

Teresa Siebuć i Jerzy Skowroński. Takich podróży od lipca do września 1948 roku było jeszcze kilka. Natomiast 23 kwietnia 1949 roku prezydent Olsztyna — mgr Czesław Browiński, przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej — mgr Stanisław Piaskowski, przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej — Aleksander Kruczyński, dyrektor Regionalnej Dyrekcji Planowania Przestrzennego — inż. Władysław Hepke, dyrektor Regionalnego Biura Centralnego Urzędu Planowania — Zbigniew Januszko wystosowali wspólnie memoriał do rządu, w którym stwierdzili, że dla młodzieży olsztyńskiej najbardziej odpowiadającym typem uczelni jest podówczas istniejący: prawno-administracyjny. Domagali się, aby studia choć na semestrach trzech pierwszych lat prowadzone były w Olsztynie⁵².

Losy olsztyńskiej uczelni niejednokrotnie znajdowały oddźwięk na łamach ówczesnej prasy, która stawiała w obronie SPA. „Sprawą do przedyskutowania byłaby, jakie formy przybierze nowa uczelnia, w jakim kierunku kształcić będzie naszą młodzież — pisało „Życie Olsztyńskie”. Ale i tu Ministerstwo poszło słuszną drogą, dążąc do stworzenia Wyższej Szkoły Prawno-Społecznej o programie złożonym z przedmiotów społeczno-ekonomicznych i historycznych, ujętych na podłożu prawnym. Stwierdzić musimy, że naszemu województwu prawnicy nie są potrzebni — przekonywało pismo. Kształcą ich zresztą w liczbie wystarczającej uniwersytety krajowe. Nam potrzebni są pracownicy aparatu administracyjnego, ludzie o szerokim zakresie wiedzy ogólnej, o wyrobionym, trwałym poglądzie na całokształt stosunków naszego życia. A takich ludzi da nam WSPA”⁵³.

Wysiłki, czynione na rzecz utrzymania uczelni, miały ten skutek, że postanowiono umożliwić studentom II i III roku udział w seminariach i ćwiczeniach na miejscu, w Olsztynie. Natomiast na wykłady w liczbie 8 godzin tygodniowo musieli oni dojeżdżać do Torunia. Sprawiało to młodzieży znaczny kłopot, bo aż 95% słuchaczy było ludźmi pracującymi. W związku z likwidacją SPA Ministerstwo Oświaty postanowiło, że:

- absolwenci roku wstępnego mogą być przyjęci na I rok Wydziału Prawa UMK;
- absolwenci I roku SPA mogą być przyjęci na II rok Prawa UMK pod warunkiem, że złożą egzaminy uzupełniające z przedmiotów, objętych programem I i II roku Wydziału Prawa na tej uczelni;
- studenci II roku mogą być przyjęci na III rok studiów, również po zdaniu uzupełniających egzaminów;
- studenci III roku mogą być przyjęci na IV rok po zdaniu egzaminów uzupełniających⁵⁴.

W 1949 roku pierwsi absolwenci olsztyńskiej SPA uzyskali dyplomy magisterskie. Byli to: Józef Żuk, Antoni Sienkiewicz, Walentyna Bałabańska, Krystyna Tomaszek, Zofia Dewnis, Janina Michałowicz, Krystyna Sekita, Edmund Tęgowski, Eugeniusz Chabasiński, Wiktor Sołdatow. „Życie Olsztyń-

⁵² Protokół TPMSW z 23 kwietnia 1949 r. AART. Zespół SPA sygn. 3/21.

⁵³ *Będzie.* (mag) Marta Grabiańska: *Sprawa wyższej uczelni*. „Życie Olsztyńskie” nr 254 z 14 września 1948 r. s. 3.

⁵⁴ Pismo z Ministerstwa Oświaty do Rektora UMK w Toruniu z 26 października 1948 r. AKW PZPR w Olsztynie sygn. 1/VII/6. *Ważne dla młodzieży akademickiej. Wpisy na wyższą uczelnię trwać będą do 18 b.m.* „Olsztyński Głos Ludu” nr 255 (447) z 15 września 1948 r. s. 6.

skie” tak wówczas o nich pisało: „To są nasi ludzie. Mgr Żuk już z początkiem bieżącego roku akademickiego zasilił kadry sił naukowych UMK, przystępując do pracy jako asystent z prawa karnego [...] Olsztyn ma już swoich pierwszych magistrów, ma pierwszego swojego pracownika naukowego, wychowanka własnej uczelni. Ma także 200 studentów, którzy przybyli tu niejednokrotnie z odległych nawet miast, zwabieni rozgłosem i dobrą opinią naszej pionierskiej uczelni”. Tamże czytamy: „SPA ma zapewnioną jak najdalej idącą pomoc toruńskich władz uniwersyteckich i profesorów, ma do dyspozycji około 550 tys. tomów z dziedziny prawniczej i administracyjnej, ma również szerokie zaplecze nader pozytywnie ustosunkowanego społeczeństwa olsztyńskiego”⁵⁵.

Wiosną 1950 roku ostatecznie zakończono w Olsztynie zajęcia dydaktyczne. Działy dalej jedynie organizacje studenckie, a szczególnie Akademicki Związek Młodzieży Polskiej oraz Towarzystwo Przyjaciół Młodzieży Szkół Wyższych.

Od początku uczelnia borykała się z trudnościami natury materialnej. Przede wszystkim nie miała ona własnych pomieszczeń, lecz korzystała z lokali różnych instytucji. Ze względu na brak krzeseł początkowo studenci słuchali wykładów na stojąco. Komitet organizacyjny starał się o lokale dla uczelni w domu przy ulicy Dworcowej 74/47 oraz przy dawnej, tak zwanej w czasach niemieckich Röhrentei str., obecnie Partyzantów. Później na cele uczelni miał być przeznaczony budynek przy ul. Kopernika 39, ale w czasie załatwiania formalności został przejęty przez OZUW. W związku z tym złożono podanie z prośbą o przydział budynku przy ul. Okopowej 5⁵⁶.

O trudnych warunkach lokalowych studium często pisała ówczesna prasa. „Studium Prawno-Administracyjne mieściło się w ub. roku w jednej sali, używanej przez Liceum Pedagogiczne — pisało „Życie Olsztyńskie”. „Faktem jest chyba bez precedensu w dziejach szkolnictwa uniwersyteckiego w całym świecie”⁵⁷. Ostatecznie po wielu staraniach MRN oddała uczelni gmach starego ratusza. Towarzystwo zaś wystąpiło z prośbą do rządu o przyznanie kredytów na rekonstrukcję owego gmachu i dostosowanie go do potrzeb studium⁵⁸. W Olsztynie został utworzony komitet odbudowy ratusza, który o udzielenie pomocy zwrócił się z apelem do społeczeństwa. Z inicjatywy tego komitetu zostały powołane podobne komitety w miastach powiatowych⁵⁹. Utworzono 4 sekcje Komitetu odbudowy starego ratusza: finansową, materialną, propagandową i odbudowy⁶⁰.

Znaczący wkład w odbudowę gmachu wnieśli studenci. Prace przy odgruzowaniu tego budynku wykonane były przez nich w godzinach popołudniowych i w niedzielę, gdyż wszyscy słuchacze uczelni pracowali zawodowo. Jesienią

⁵⁵ „Życie Olsztyńskie” 1949 nr 197 (796) z 20 lipca *Pierwsi absolwenci olsztyńskiej SPA opuszczają mury uczelni*.

⁵⁶ Protokół Zarządu Towarzystwa Wyższej Szkoły Prawno-Ekonomicznej z 28 września 1948 r. AART. Zespół SPA sygn. t. 2. 2/14.

⁵⁷ *Wakacje niedługo się skończą, co uczyniono dotychczas dla uzdrowienia stosunków lokalnych w olsztyńskim szkolnictwie*. „Życie Olsztyńskie” 1947 nr 98 s. 3.

⁵⁸ Pismo z lutego 1947 r. AART. Zespół SPA sygn. t. 3. 1/7.

⁵⁹ Pisma z komitetów powiatowych. AART. Zespół SPA sygn. t. 3. 1/7.

⁶⁰ Pismo z 27 marca 1947 r. z posiedzenia Komitetu Odbudowy Starego Ratusza.

1947 roku prawe skrzydło starego ratusza było już odbudowane i nowy rok akademicki studenci Olsztyna rozpoczęli w czterech salach wykładowych. Budynek przeznaczony na studium odpowiadał w zupełności stawianym celom. Posiadał bowiem nie tylko cztery sale wykładowe z gabinetami profesorskimi, lecz także dwie sale seminaryjne z pracownią, salę na zebrania i odczyty, pokoje na zebrania, kancelarię, czytelnię, bibliotekę, dziekanat oraz cztery pokoje gościnne dla przyjeżdżających wykładowców, pomieszczenia dla „Bratniaka”, stołówki, kuchni, mieszkanie dla woźnego⁶¹.

Działalność organizacji młodzieżowych na terenie uczelni rozpoczęła się już w 1945 roku z powstaniem placówki „Bratnia Pomoc”. Zamierzano nawiązać kontakt z „Bratnią Pomocą” w Łodzi, skąd miała przybyć do Olsztyna delegacja w celu omówienia współpracy. Olsztynowi zaproponowano wybranie odpowiedniego miejsca na uzdrowisko dla łódzkiej młodzieży, która — przyjeżdżając na Warmię i Mazury w celach wypoczynkowo-leczniczych — nawiązywałaby trwałe kontakty ze studentami Olsztyna i regionem warmińsko-mazurskim⁶². Wszyscy studenci olsztyńskiej uczelni byli członkami koła Prawników w Olsztynie i członkami Towarzystwa Przyjaciół Młodzieży Szkół Wyższych w Olsztynie. Koło Prawników, wspólnie z „Bratnią Pomocą”, od samego początku prowadziło na terenie całego kraju zbiórkę i skup podręczników i skryptów akademickich. Jego członkowie wyjeżdżali do Łodzi, Warszawy, Poznania, Krakowa w poszukiwaniu książek i materiałów do nauki. Organizacje „Bratnia Pomoc” uniwersytetów w Lublinie, Krakowie, Poznaniu, Toruniu i Warszawie przysły z pomocą młodym prawnikom z Olsztyna i przesyłały część potrzebnych książek oraz skryptów. Studenci Olsztyna — mimo tej pomocy i własnych poszukiwań — nie dysponowali jednak wystarczającą ilością książek prawniczych. Toteż często przepisywano na maszynie, a nawet odręcznie, całe książki i opracowane przez inne uczelnie skrypty. Trudności te nie załamywały jednak uczącej się młodzieży, lecz coraz bardziej mobilizowały i jednoczyły wszystkich słuchaczy uczelni. Dzięki temu zdobyli oni w społeczeństwie duży autorytet oraz szacunek u miejscowych władz.

„Bratnia Pomoc” powstała i działała w Olsztynie na mocy statutu zatwierdzonego przez senat akademicki w Toruniu. Stowarzyszenie powołało uchwałą Walnego Zgromadzenia Zarząd „Bratniej Pomocy”, który organizował pracę i działał za pośrednictwem sekcji. Oddany sprawom studentów aktyw Koła Prawników i „Bratniej Pomocy” pracował najdłużej w składzie: Józef Żuk — prezes, Wiaczesław Medyński i Joachim Kokowski — wiceprezesi, Jan Górny i Teresa Siemięń — sekretarze, Anna Kielsznia, Edmund Tęgowski, Janina Malinowska, Olgierd Lewicki — kierownicy sekcji, Zofia Ruczyńska, Krystyna Ekert, Henryk Pietkiewicz, Eugeniusz Chabaciński, Adam Szpadler-ski, Alfons Barczewski, Tadeusz Fronaczak — członkowie zarządu. „Bratnia Pomoc” postawiła przed sobą trzy główne cele działania: zorganizowanie życia społecznego na terenie uczelni; załatwianie wszelkich spraw, dotyczących

⁶¹ Relacja Józefa Żuka.

⁶² Pismo Tadeusza Hilarowicza do Komitetu Organizacyjnego Akademii Administracyjnej z 24 listopada 1945 r. WAP w Olsztynie. Akta Sekretariatu Pełnomocnika Rządu 1945 (Urząd Pełnomocnika) 64 s. 265.

potrzebnych podręczników, skryptów i gromadzenia książek do bibliotek oraz zorganizowanie opieki nad niezamożną młodzieżą akademicką. W skład „Bratniej Pomocy” wchodziły następujące sekcje: finansowa, lokalowa, gospodarcza, skryptowa, naukowa, imprezowa, propagandowa, pośrednictwa pracy, opiekuńczo-stypendialna, sportowa, zdrowia, artystyczno-kulturalna. Maksymą ich działalności było hasło: Wszyscy dla „Bratniej Pomocy” — „Bratnia Pomoc” dla każdego. Organizacja ta nie ograniczała się do dostarczania potrzebnych studentom skryptów i książek, ale stała się ogniwem, łączącym swych członków zarówno z władzami uczelni jak i innymi⁶³. Powołano sąd koleżeński, który miał sądzić studentów, odnoszących się lekceważąco do powierzonych im zadań.

W środowisku studenckim rozwinął się także silny ruch ideowo-wychowawczy, reprezentowany przez cztery młodzieżowe organizacje akademickie: AZWM — „Życie”, ZNMS, ZMW RP „Wici” i Związek Młodzieży Demokratycznej. Ruchowi temu — po zjednoczeniu organizacji i powstaniu Akademickiego Związku Młodzieży Polskiej AZMP — przewodził w Olsztynie Jan Górny. Przy olsztyńskim studium działało również stowarzyszenie „Proluż”, którego celem było propagowanie wiedzy o problemach narodu łużyckiego w radzieckiej strefie okupacyjnej⁶⁴.

Na zebraniu w przededniu wyborów do Sejmu Ustawodawczego młodzież akademicka uchwaliła rezolucję i postanowiła oddać głosy na Blok Stronictw Demokratycznych⁶⁵. Tekst rezolucji był następujący: „My młodzież akademicka miasta Olsztyna, studiująca na tutejszym Wydziale Prawno-Ekonomicznym UMK, zgromadzona na specjalnym zebraniu przedwyborczym — postanawiamy w dziejowym dniu pierwszych wolnych wyborów w Demokratycznej Polsce jednomyślnie oddać swe głosy na listę Bloku Demokratycznego nr 3. Rozumiejac, że zwycięstwo Bloku Demokratycznego w wyborach decyduje o powszechnym i bezpłatnym dostępie na wyższe uczelnie dla najszerzszych mas młodzieży polskiej i o nieograniczonych możliwościach rozwoju nauki polskiej; patriotyczna młodzież polska akademicka bronić i utrwalac będzie zdobycze klasy pracującej w nowym, patriotycznym i gospodarczym ustroju Polski Ludowej, upatrując w nim gwarancję postępu i dobrobytu w Polsce”⁶⁶.

Młodzież akademicką z Olsztyna oceniano jako koleżeńską, bardzo przywiązaną do uczelni i swego grona. Brała ona udział w zbiorce na odbudowę Warszawy oraz w obchodach Tygodnia Więźniów Politycznych. „Bratnia

⁶³ Krótki przegląd działalności „Bratniej Pomocy”. AART. Zespół SPA sygn. t. 1. 1/11 s. 12.

⁶⁴ Akademicki Związek Przyjaciół Łużyc, działający w Polsce w latach 1945—1949, „Proluż” powstał w okresie okupacji w 1943 r. w Krotoszynie. 12 września 1945 roku przekształcił się w Akademicki Związek *Proluż*. Cel działalności związku: „obrona praw wolnościowych narodu łużyckiego, studiowanie i propagowanie zagadnień Słowian Zachodnich oraz dążenie do ich repolonizacji, wzmożenie czynności całego świata wobec niebezpieczeństwa niemieckiego”. Centrala Akademickiego Związku Przyjaciół Łużyc mieściła się w Poznaniu, której podlegały koła akademickie przy poszczególnych uczelniach. *Proluż* działał na podstawie rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 14 X 1947 r. Dz. U. RP nr 78 poz. 272. AAN-MAP.

⁶⁵ W. M.: *Olsztyńska młodzież akademicka nie zawiedzie w wyborach*. „Wiadomości Mazurskie” 1947 nr 14 s. 5.

⁶⁶ Tekst rezolucji przedwyborczej. AART. Zespół SPA sygn. t. 2. 2/15, s. 6.

Pomoc” organizowała też zabawy dochodowe, zbiórki pieniężne na gwiazdkę dla żołnierzy oraz brała udział w zbiorce pieniężnej dla powodzian. Nadzieja na utrzymanie w Olsztynie wyższej uczelni zmobilizowała studentów olsztyńskich do nowych form pracy, którymi odąd zajmowało się Towarzystwo Przyjaciół Młodzieży Szkół Wyższych. Nakładem „Bratniej Pomocy” studentów SPA został wydany w 1947 roku w Olsztynie pierwszy podręcznik akademicki pt. *Systematyczny wykład prawa narodów*. Jego autorem był prof. dr Władysław Namysłowski. Książka ta, licząca 200 stron, była w ówczesnych warunkach dużym osiągnięciem. Koło Prawników otrzymało maszynopis pracy prof. Władysława Namysłowskiego i samo zajęło się wszystkimi problemami wydawniczymi: finansowymi, zaprojektowaniem układu graficznego, korektami, kontaktami z drukarnią itp. Książka została wydana w nakładzie 2000 egzemplarzy, a jej egzemplarze okazowe zostały przesłane do Kół Prawników i do „Bratniej Pomocy” wszystkich wyższych uczelni kraju. Zaczęły wtedy napływać zamówienia księgarskie z innych miast i w ten sposób ta pierwsza książka prawnicza z Olsztyna stała się środkiem propagującym na terenie kraju ideę wyższej uczelni Warmii i Mazur.

Działalność Towarzystwa Przyjaciół Młodzieży Szkół Wyższych na terenie olsztyńskiego województwa zaczęła się 12 listopada 1947 roku. Na zebraniu założycielskim pod przewodnictwem wojewody Jaśkiewicza wybrane wojewódzki zarząd TPMSW. Zarząd zorganizował „Tydzień Akademika”. Wraz z wojewodą zwrócił się do starostw powiatowych, organizacji młodzieżowych i inspektorów szkolnych z pismami o poparcie działalności Towarzystwa Przyjaciół Młodzieży Szkół Wyższych na terenie całego województwa⁶⁷.

Z chwilą zlikwidowania SPA zaprzestała też działania Komisja do Spraw Wyższej Uczelni oraz dyrekcja SPA. Zaistniała konieczność przejęcia opieki nad młodzieżą i sprawami studiów przez TPMSW, który w oparciu o Oddział w Warszawie zorganizowało sekretariat, uzyskało subwencję i zebrało 15 000 tys. zł. Podczas akcji „Tydzień Akademika” zorganizowało dla studentów wielostronną pomoc polegającą na przejęciu dla potrzeb młodzieży budynku i sal wykładowych, zorganizowaniu i finansowaniu ćwiczeń, repetytoriów, gromadzeniu zbiorów bibliotek, nawiązywaniu kontaktów z profesorami i asystentami, mogącymi współpracować z regionem w przyszłości⁶⁸.

We wrześniu 1948 roku oddział TPMSW w Olsztynie delegował Józefa Żuka na zjazd TPMSW we Wrocławiu. Delegaci TPMSW ze wszystkich miast akademickich przyjęli oddział olsztyński w skład towarzystwa. Na wniosek delegata olsztyńskiego uchwalono na tym zjeździe nowelę do statutu Towarzystwa, przewidującą udzielenie młodzieży akademickiej tzw. „innej pomocy”, wychodzącej poza tradycyjne ramy (stypendia, zapomogi i zakwaterowanie w domach studenckich)⁶⁹. Delegat Olsztyna uzasadnił swój wniosek potrzebą utrzymania budynku SPA i olsztyńskiej administracji uczelnianej

⁶⁷ Sprawozdanie z działalności TPMSW na terenie województwa olsztyńskiego. AART. Zespół SPA sygn. t. 3. 1/11.

⁶⁸ Protokół z konferencji z 12 XI 1947 r. w sprawie powołania do życia „Oddziału Wojewódzkiego Towarzystwa Przyjaciół Młodzieży Szkół Wyższych. AART. Zespół SPA sygn. t. 3. 3/21 s. 1.

⁶⁹ *Monitor Polski* 1949 r. nr z 28 X.

w celu umożliwienia studentom korzystania z zajęć naukowych na miejscu, we własnym gmachu.

Od wiosny 1950 roku TPMSW coraz bardziej zajmowało się mającą powstać w Olsztynie Wyższą Szkołą Rolniczą. Została ona utworzona na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z 31 maja 1950 roku. Działalność naukową i dydaktyczną zapoczątkowano 2 października 1950 roku.

Krótki okres istnienia Studium Prawno-Administracyjnego, osiągnięcia tej placówki oraz batalia o jej przetrwanie spowodowały, że pamięć o uczelni była przez długi czas nadal żywa. Niejednokrotnie też dyskusje nad reaktywowaniem uczelni. Jeszcze w 1962 roku w miesięczniku „Warmia i Mazury” w artykule pt.: *Reaktywować Studium Prawno-Administracyjne*, podkreślono rolę tej placówki naukowej w kształceniu potrzebnych kadr dla regionu warmińsko-mazurskiego⁷⁰. Wprawdzie Studium Prawno-Administracyjne nie utrzymało się długo, ale powstała i rozwija się ciągle tak potrzebna dla tego regionu Akademia Rolniczo-Techniczna. Istniejący w Olsztynie prężny ośrodek akademicki stał się kontynuatorem tradycji pierwszej w dziejach Warmii i Mazur szkoły wyższej, jaką było Studium Prawno-Administracyjne.

Recenzenci: Eugeniusz Tomaszewski, Ryszard W. Wołoszyński

E. Lebedzewicz

ПЕРВОЕ ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ В Г. ОЛЬШТЫНЕ В 1945—1948 ГГ.

Возникающим после освобождения Польши многочисленным высшим учебным заведениям требовались кадры квалифицированных специалистов. Нужды в этой области были огромные, так как надо было организовать основу всего управленческого аппарата. Возникшую весной 1945 года концепцию создания высшего учебного заведения в городе Ольштыне особенно сильно поддерживали органы местной власти.

Деятельность учебного заведения началась с курсов, организованных Отделением Польского Западного Союза в Ольштыне при помощи местных административных властей. Курсы имели своей целью обучение работников администрации. Лекции на них читали прежде всего профессора Академии Государственной Службы и Администрации в Лодзи (м.р. проф. д-р Тадеуш Хиларович, проф. д-р Лешек Виновски, проф. д-р Станислав Зайончковски).

Большое количество желающих учиться и потребность в кадрах специалистов повлияли на решение создания в Ольштыне высшего учебного заведения. 7-го августа 1945 года появилось решение об организации в Ольштыне Административной Академии. 22 сентября 1945 г. делегация организационного комитета предьявила Министру Просвещения докладную записку. Не имея ещё подтверждения со стороны Министерства Просвещения, комитет организовал торжественное начало первого учебного года.

В высшем учебном заведении в Ольштыне лекции читали Т. Хиларович, Эмилия Сикертова-Бенравина, Ян Тжупек. Из-за недостатка профессоров, постоянно работавших в вузе, организаторы были вынуждены выбрать статус высшего учебного заведения профессионального профиля. На заседании 30-ого января 1946 год был организован Научный Совет и определено название вуза: Высшая Юрико-экономическая Школа. 18 апреля 1946 г. был зарегистрирован статут созданного при Школе Общества Высшей Юрико-экономической Школы. Школа стала собственностью Осщества.

⁷⁰ „Warmia i Mazury” 1962 nr 10 s. 5.

Rешением Министра Просвещения от 5-ого октября 1946 года ректорат Университета им. Миколая Коперника в Торуні был обязан осуществлять научный контроль деятельности Юридикo-экономической Школы в Ольштыне и превратить её в филиал Юридикo-экономического факультета торунского университета.

26-ого октября 1946 года произошло торжественное открытие нового учебного года. Благодаря сотрудничеству с Университетом им. М. Коперника лекции в ольштынском высшем учебном заведении стали читать также профессора из Торуні: проф. д-р Кароль Коранни, проф. д-р Михал Вышински, проф. д-р Войцех Хейнош, проф. д-р Владислав Намызловски, проф. д-р Виктор Корнатовски.

Также студенты ольштынского вуз-а внесли вклад в его развитие, особенно активно участвуя в стройке нового здания для Школы.

14-ого октября 1947 года начался предварительный курс. Несмотря на первые достижения, Высшей Юридикo-экономической Школе не хватало ответствующего руководящего органа, а в учебном году 1947/1948 начался финансовый кризис. В связи и этим весной 1948 г. на заседании начальника ольштынского воеводства и делегации Министерства Просвещения было принято решение закрыть Высшую Юридикo-экономическую Школу. Такое решение вызвало энергичные слопоты со стороны студентов с целью сохранить ольштынскую Школу. В её защиту выступила также местная печать. Благодаря этим усилиям студентам II и III курсов была предоставлена возможность посещать семинары и практические занятия в Ольштыне, но на лекции им пришлось ездить в Торунь, в Университет им. М. Коперника. Весной 1950-ого года окончательно прекратилась деятельность высшего учебного заведения в Ольштыне.

J. Lebiedziewicz

LES PREMIÈRES ÉCOLES SUPÉRIEURES À OLSZTYN DANS LES ANNÉES 1945—1948

Les nombreuses écoles créées après la libération cherchaient des cadres d'enseignants qualifiés. Les besoins dans ce étaient grands car il fallait organiser depuis les bases, tout l'appareil du pouvoir. La proposition de créer une supérieure à Olsztyn, avancée en 1945 au printemps, était tout particulièrement soutenue par les pouvoirs locaux.

L'activité de l'école commença par un cours que la Section d'Olsztyn de l'Union Occidentale Polonaise organisa de concert avec les autorités locales de l'administration. Ce cours qui avait pour objet de former immédiatement les travailleurs employés dans l'administration, était donné principalement par les professeurs de l'Ecole Supérieure du Service et de l'Administration Publique, de Łódź (et notamment par le prof. dr Tadeusz Hilarowicz, le prof. dr Leszek Winowski et le prof. dr Stanisław Zajączkowski.

Le grand nombre de personnes prêtes à s'instruire ainsi que les besoins en matière de spécialistes ont incité à créer à Olsztyn un établissement d'enseignement supérieur. Le 7 août 1945 on décida d'ouvrir dans cette ville l'Ecole Supérieure d'Administration. Le 22 septembre 1945 une délégation du comité d'organisation a remis à ce sujet un mémorial au ministre de l'éducation. L'inauguration de la première année d'études a été organisée avant l'approbation de cette initiative par le Ministère de l'Education. Les cours étaient donnés par les professeurs: Tadeusz Hilarowicz, Emilia Sukertowa-Biedravina, Jan Trzópek. Le manque de professeurs attachés en permanence à l'école, obligea de renoncer au statut de l'école universitaire et de choisir celui de l'école supérieure professionnelle.

A la session du 30 janvier 1946, on a constitué le Conseil Scientifique et on a déterminé le nom de l'établissement: Ecole Supérieure de Droit et d'Economie. On a de plus constitué

la Société de l'École Supérieure de Droit et d'Économie dont le statut a été enregistré le 18 avril 1946. L'École est devenue la propriété de la Société. En vertu de la décision du Ministre de l'Éducation, prise le 5 octobre 1946, le rectorat de l'Université Nicolas Copernic, de Toruń a été autorisé de placer l'École de Droit et d'Économie, d'Olsztyn sous la surveillance scientifique et d'en faire la filiale de la faculté de Droit et d'Économie. La nouvelle année universitaire a été inaugurée le 26 octobre 1946. Grâce à cette coopération l'Olsztyn a élargi son corps enseignant — 5 professeurs attachés à l'université de Toruń venaient régulièrement à Olsztyn pour y donner des cours. C'étaient le prof. dr Karol Korani, le prof. dr Michał Wyszynski, le prof. dr Wojciech Hejnosz, le prof. dr Władysław Namysłowski et le prof. dr Wiktor Kornatowski.

Les étudiants de l'école d'Olsztyn ont également contribué à son développement; ils ont participé activement à la construction du nouveau local destiné au centre didactique.

Le 14 octobre 1947 un cours préliminaire a été organisé. Malgré ces premières réalisations l'école n'a pas eu une direction adéquate et pendant l'année universitaire 1947/48 une crise financière est venue à y ajouter. C'est pourquoi, au printemps de l'année 1948, à la conférence du voïvode d'Olsztyn et de la délégation du Ministère de l'Éducation on a décidé de liquider l'Institut de Droit et d'Administration. Cette solution touchait surtout les étudiants qui ont entrepris des démarches très énergiques pour maintenir le centre didactique d'Olsztyn. La presse locale se rallia pour le défendre, ce qui a eu pour effet que les étudiants de la Ière et de la IIe année ont été autorisés à prendre part aux séminaires et révisions qui avaient lieu à Olsztyn, mais pour suivre les cours ils devaient chaque fois se rendre à Toruń. Au printemps de l'année 1950 les activités didactiques ont été définitivement achevées à Olsztyn.